

# ‘WE BLIJVEN GELOVEN IN EEN FALEND SYSTEEM’

Robert Fletcher, universitair hoofddocent bij Social Sciences, schreef een boek over de vraag waarom we blijven geloven in marktoplossingen voor milieuproblemen: *Failing forward. The Rise and Fall of Neoliberal Conservation*.

Tekst Tanja Speek • Foto Eric Scholten

**D**e Amerikaanse antropoloog Robert Fletcher trok direct na zijn studie, zoals veel van zijn Californische studiegenoten, naar Costa Rica om daar te werken als ecogids. Tien jaar later keerde hij terug als onderzoeker aan de University of Peace. Hij bestudeerde ecotoerisme en methoden om inkomsten te genereren uit natuurbescherming.

## Wat leerde je in Costa Rica?

‘Costa Rica staat bekend als een land dat het goed doet wat armoedebestrijding en tegelijkertijd efficiënte milieubescherming betreft. Maar het verhaal erachter komt vaak verkeerd naar buiten. Na een crisis in 1980 ging het land over op neoliberaal beleid. De overheid zou zich terug trekken en meer overlaten aan de markt. Maar in werkelijkheid hield de overheid veel touwtjes in handen. Toen het land opkrabbelde, werd het neoliberalisme aangehaald als succesfactor. Het zou het eerste wereldwijde voorbeeld zijn van een neoliberaal natuurbeschermings-succes. Maar dat klopt dus niet. De successen zijn vooral toe te schrijven aan regulering door de overheid.’

## Wat bedoel je met neoliberale natuurbescherming?

‘Het neoliberale denken gaat ervan uit dat een overheid nooit genoeg informatie kan hebben om te weten hoe alles

eerlijk te verdelen. Daarom laten ze verdeling over aan de markt en krijg je deregulatie, decentralisatie, privatisering en ruimte voor kapitalisme. Ook natuurbescherming moet zichzelf terugverdienen via marktwerking.’

## Kun je een voorbeeld geven?

‘In Costa Rica is een programma dat landeigenaren betaalt om bos te behouden en niet omzetten in bijvoorbeeld een akker. Het wordt gezien als een groot succes. De inkomsten zouden moeten komen van de internationale handel in *carbon credits*, compensatie voor CO<sub>2</sub>-uitstoot elders. Maar slechts één procent van de inkomsten komt hier uit voort. De rest komt uit giften, leningen, belastingen en subsidies. Dat is geen marktwerking. Het laat zien dat overheidsregulatie werkt. Ze blijven investeren, in de hoop dat het op marktbasis gaat werken. Waarom dat geloof toch blijft, daar gaat mijn boek over.’

## Waarom blijven mensen erin geloven?

‘Sommige mensen doen aan greenwashing. Die zien heus wel dat deze kapitalistische manier niet werkt, maar het maakt ze niet uit, want het geeft ze de kans om schadelijk gedrag te negeren. Maar ik sprak ook mensen die hopen dat het wel werkt, die vol goede intenties zitten, bijvoorbeeld duurzaamheidsmanagers van grote multinationals en mensen van natuurbeschermingsorganisaties.’

---

‘MENSEN KUNNEN ZICH MAKKELIJKER HET EINDE VAN DE WERELD VOORSTELLEN DAN HET EINDE VAN HET KAPITALISME’



### Je kwam tot inzichten uit de psychologie om dit te verklaren.

‘Ja, dat kwam door ander onderzoek van mij, naar avontuurtoerisme. Een activiteit als wildwatervaren heeft een raar contrast: je gaat iets doen waarbij je kunt omkomen, aan de andere kant voelt het als een uitje naar Disneyland. Als antropoloog begreep ik daar niets van. Tot ik via de psychoanalyse op het principe van ontkenning (*disavowal*) uitkwam. Je begrijpt iets op het ene niveau, maar ontkent een deel op een dieper niveau.

Ineens zag ik hoe dat ook voor de benadering van milieuproblemen telt. Mensen werken hard om het probleem op te lossen en dat geeft ze het gevoel dat ze iets goeds aan het doen zijn, bijna een blind geloof. Ze blijven hangen in de fantasie van toekomstig succes, waarmee ze elke mislukking in het heden kunnen wegpoetsen.’

### Hoe reageren mensen op je inzichten?

‘Discussiëren over alternatieve methoden die ik aan draag, is lastig. Ze zouden niet realistisch zijn. Het geloof dat er geen alternatief is voor neoliberalisme en kapitalisme zit diep. Ik hoorde ooit een mooi citaat: ‘Mensen kunnen zich makkelijker het einde van de wereld voorstellen dan het einde van kapitalisme.’ Dat lijkt vaak te kloppen.’

### Is er een goed alternatief?

‘Ja, zeker. Vele. Mensen denken dat er alleen een keuze is tussen kapitalisme of communisme. En communisme heeft zich niet bewezen als geschikt alternatief. Maar er

zijn goede voorbeelden van gemeenschappen waar ze de natuur gebruiken zonder sterk te leunen op een overheid en zonder marktwerking.’

### In je boek noem je *degrowth* als alternatief.

‘Met *degrowth* bedoel ik wereldwijd beter verdelen wat er al is. De welvarende landen kunnen met minder toe, om ruimte te maken voor duurzame groei voor arme landen.’

### Is dat haalbaar?

‘*Degrowth* is het enige wat ons kan redden. Hoe sneller we stoppen met geloven in sprookjes, hoe sneller we vooruit kunnen met doen wat nodig is. Het is een mythe dat er nog niet genoeg zou zijn voor iedereen. Na de bankencrisis uit 2008 heeft Amerika zoveel geld geïnvesteerd; als ze dat bedrag over alle mensen ter wereld hadden verdeeld, zou iedereen miljonair zijn. Dat is nu naar een paar bedrijven gegaan. Daarbovenop, ongeveer een kwart of een derde van al het geld op aarde zit verstopt in belastingparadijzen. Je kunt dan toch niet volhouden dat er niet genoeg geld is? Het is een kwestie van prioriteiten.’

### Hoe blijf je zelf positief?

‘Door de dingen te zeggen, waarvan ik denk dat ze nodig zijn om te zeggen. Door te zeggen dat het marktdenken waarin mensen geloven, niet werkt. En alleen als we hele grote veranderingen inzetten, kunnen we het redden. Dat is niet makkelijk. Maar laten we stoppen met geloven dat kapitalisme duurzaam kan zijn.’ ■